

Crematie

Een christelijke reflectie

Raymond R. Hausoul

CREMATIE

Een christelijke reflectie

Crematie

Een christelijke reflectie

Versie: 20.05 (juni 2020).

Dr. Raymond R. Hausoul

© 2020 Raymond R. Hausoul

Vind de nieuwste materialen op <https://raymondhausoul.be>.

33-5746-35965

© 2020 –All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced or be shared in any form
without permission in writing from the autor.

Crematie

Een christelijke reflectie

Raymond R. Hausoul

Inhoudsopgave

1 Crematie een uitdaging.....	11
1.1 Vier vormen van lijkbezorging.....	11
1.2 Een bekend fenomeen.....	11
1.3 Korte omschrijving van crematie.....	12
2 Geschiedenis van de crematie in Europa.....	13
2.1 Algemene geschiedenis.....	13
2.2 De begintijd van het christendom.....	13
2.3 De moderne tijd.....	14
3 Bijbelse gebruiken.....	15
3.1 Oudtestamentische gebruiken.....	15
3.2 Nieuwtestamentische gebruiken.....	16
4 Schriftplaatsen.....	17
4.1 Oudtestamentische teksten.....	17
4.1.1 <i>Genesis 18:27</i>	17
4.1.2 <i>Jeremia 7:29-31</i>	18
4.1.3 <i>Amos 2:1-3</i>	18
4.2 Nieuwtestamentische teksten.....	18
4.2.1 <i>1Ko6:13-15: Het lichaam als tempel van de heilige Geest</i>	18
5 Het Bijbelse wereld-, mens- en Godbeeld.....	21
5.1 De waarde van het lichaam.....	21
5.2 Het lichaam en de opstanding.....	21
5.3 God de Schepper.....	22
5.4 Het vuur in de Bijbel.....	22
6 Filosofische argumenten.....	25
6.1 Het psychische argument.....	25
7 Argumenten voor crematie.....	27
8 Cremeren of begraven.....	29
8.1 Je zult er niet door verloren gaan.....	29
8.2 Een Bijbels symboliek.....	29
8.3 Voorvaderverering.....	30
9 Omgang met crematie in de gemeente.....	31

9.1 Inleiding.....	31
9.2 Een gesprek.....	31
9.3 Leidt de gemeente een rouwplechtigheid bij een crematie?.....	32
10 Literatuurlijst.....	33

Over de auteur

Dr. Raymond R. Hausoul (1979) is predikant in Ieper en spreekt regelmatig in andere kerken. Als spreker en docent is hij met verschillende organisaties verbonden. Zijn academisch onderzoek richt zich op de thematiek van de nieuwe schepping, het koninkrijk van God en de vernieuwing door Gods Geest. Raymond is gehuwd met Belinda en beiden genieten van hun twee zonen, Adriël en Ilja.

<https://raymondhausoul.be>

Afkortingen van Bijbelboeken

Gn	Genesis	Js	Jesaja	Rm	Romeinen
Ex	Exodus	Jr	Jeremia	1Ko	1 Korintiërs
Lv	Leviticus	Kl	Klaagliederen	2Ko	2 Korintiërs
Nm	Numeri	Ez	Ezechiël	Gl	Galaten
Dt	Deuteronomium	Dn	Daniël	Ef	Efeze
Jz	Jozua	Hs	Hosea	Fp	Filippenzen
Re	Rechters	Jl	Joel	Ko	Kolossenzen
Rt	Rut	Am	Amos	1Ts	1 Tessalonicenzen
1Sm	1 Samuël	Ob	Obadja	2Ts	2 Tessalonicenzen
2Sm	2 Samuël	Jn	Jona	1Tm	1 Timoteüs
1Kn	1 Koningen	Mi	Micha	2Tm	2 Timoteüs
2Kn	2 Koningen	Na	Nahum	Tt	Titus
1Kr	1 Kronieken	Hk	Habakuk	Fm	Filemon
2Kr	2 Kronieken	Sf	Sefanja	Hb	Hebreeën
Ea	Ezra	Hg	Haggai	Jk	Jakobus
Ne	Nehemia	Zc	Zacharia	1Pt	1 Petrus
Es	Ester	Ml	Maleachi	2Pt	2 Petrus
Jb	Job	Mt	Matteüs	1Jh	1 Johannes
Ps	Psalmen	Mc	Marcus	2Jh	2 Johannes
Sp	Spreuken	Lc	Lucas	3Jh	3 Johannes
Pr	Prediker	Jh	Johannes	Jd	Judas
Hl	Hooglied	Hd	Handelingen	Op	Openbaring

Andere werken

Tob	Tobit	2Mak	2 Makkabeeën	BJr	Brief van Jeremia
Jud	Judit	Wijs	Wijsheid	TDn	Daniël (Grieks)
TEs	Ester (Grieks)	Sir	Sirach	Man	Manasse
1Mak	1 Makkabeeën	Bar	Baruch		

Bijbelvertalingen

BGT	Bijbel in Gewone Taal (2014)	NBG	Nieuwe Vertaling (1951)
GNB	Groot Nieuws Bijbel (1996)	NBV	Nieuwe Bijbelvertaling (2004)
HB	Het Boek (1997)	SV	Statenvertaling (1977)
HSV	Herziene Statenvertaling (2010)	TE	Telosvertaling (1982)
LXX	Griekse Septuaginta (250–50vC)	Vg	Latijnse Vulgaat (390–405nC)
NB	Herziene Naardense Bijbel (2014)	WV	Willibrordvertaling (1995)

Bij de hoofdstuk- en versindeling is gekozen voor de indeling van de NBV, aangezien deze brede ondersteuning vindt in wetenschappelijke uitgaven van de Hebreeuwse (BHS) en Griekse tekst (NA28). Waar geen Bijbelboek genoemd wordt, gaat het steeds om het boek dat eerder in de context is vermeld. Verder wordt de Godnaam getrouw weergegeven met ‘Jahweh’ en niet eigenhandig door HERE of iets dergelijks vervangen.

1 | Crematie een uitdaging

1.1 Vier vormen van lijkbezorging

In 1991 ontstond in Nederland de *Wet op de lijkbezorging* waarin duidelijke afspraken werden gemaakt over de omgang met het menselijke lichaam na de dood. Ondanks dat de meest bekende lijkbezorgingen de begrafenis of crematie zijn, vinden we in dit document ook nog andere mogelijkheden, zoals het in zee begraven en het ter beschikking stellen aan de medische wetenschap. Al deze vormen zijn in te delen volgens de oude vier Griekse elementen: aarde (begrafenis), vuur (crematie), water (zeemansgraf) en lucht (ter beschikking stellen voor de medische wetenschap of in andere werelddelen: ter beschikking stellen voor de blote natuur). Belangrijkste gebod hierbij is vooral dat het dode lichaam geen gevaar kan veroorzaken aan de gezondheid van de levenden.

1.2 Een bekend fenomeen

Naast de gewone traditionele manier van begraven, is er de laatste jaren in West-Europa ruim aandacht voor crematie of lijkverbranding. Zo komt crematie de laatste decennia steeds vaker voor en wordt vandaag de dag de helft van alle overledenen gecremeerd. Bij crematie wordt de dode samen met de doodskist in een oven verbrand. De as die overblijft, wordt daarna op verschillende manieren opgeborgen.

Onder christenen ontstaan steeds meer vragen over dit thema. Is crematie mogelijk voor een gelovige? Zegt Gods Woord daar iets over? Hoe moeten we als gemeentes omgaan met crematie? Veel christelijke gemeentes volgen in dat opzicht de leer van de Rooms-katholieke kerk die crematie afkeurt. Vaak kiest men daar onbewust voor, omdat het thema weinig besproken wordt, omdat begraven de christelijke traditie is of omdat het onderwerp complex en gevoelig is. In dit onderzoek willen we graag een handreiking bieden aan evangelische gemeentes die meer informatie en achtergrondkennis willen hebben om tot een evenwichtige beslissing te komen ten opzichte van vrijwillige crematie. We zullen ons daarvoor verdiepen in de (kerk)geschiedenis, theologie en filosofie om te komen tot een zinvolle handreiking voor Gods gemeente.

Er zitten hier voor de gemeente twee facetten aan. Aan de ene kant is het belangrijk dat de gemeente een (duidelijke) mening vormt over crematie. De kans is immers aanwezig dan mensen met vragen komen over crematie. Als iemand om raad komt vragen over zijn keuze voor lijkbezorging, is het belangrijk dat de gemeente een duidelijke visie hierover kan weergeven. Aan de andere kant kan het gebeuren dat een gemeentelid die zich wil laten cremeren, vraagt of de leiding van de rouwplechtigheid door iemand van de gemeente gedaan kan worden. Met andere woorden, kan een voorganger of oudste de rouwplechtigheid tijdens een crematie leiden? Wil een gemeente dit toestaan? Deze twee facetten hangen uiteraard met elkaar samen. Beiden zullen nu behandeld worden.

1.3 Korte omschrijving van crematie

Crematie is volgens het woordenboek van Van Dale ‘het verbranden van een overledene en de rouwplechtigheid daaromheen’. Als we in dit document spreken over crematie bedoelen we vandaar deze vorm van lijkbezorging. Het crematieproces en rouwplechtigheid vindt niet plaats op de begraafplaats, maar in een zaal van het zogenaamde crematorium.

Na de rouwplechtigheid volgt de verbranding. Nabestaanden hebben veelal de vrijheid om in dit proces zelf te kiezen hoever ze de gestorvene willen begeleiden. Sommige kiezen ervoor om de kist in de oven te zien verdwijnen, terwijl anderen liever niet hiervoor kiezen. Na elke crematie wordt de as uit de oven verwijderd en worden de delen die nog niet verast zijn fijngemalen. Een vuurbestendige identificatie-steen die overeenstemt met het nummer van de urne zorgt ervoor dat er geen vergissingen optreden. De mogelijkheden die de nabestaanden met de urne kunnen doen zijn veelzijdig. Enkele mogelijkheden zijn: begraven, plaatsen in een urnentuin, verstrooien over de aarde, thuis bewaren in een diamant laten vervaardigen.

2 | Geschiedenis van de crematie in Europa

2.1 Algemene geschiedenis

Het is onduidelijk wanneer crematie precies begon. Vanuit het stenen tijdperk kennen we voornamelijk het begraven van doden in tomben of piramiden en ook vanuit de Bijbel is die manier van lijkbezorging bekend. Zo weten we dat de Hethieten en Egyptenaren hun doden begroeven in grafsteden (Gn23:6). De eerste vermeldingen van crematie vinden we pas in het bronzen tijdperk bij de Babyloniërs, Grieken, Azteken en Romeinen. Het vormde verder een vast gebruik in de Indische godsdiensten zoals het Hindoeïsme en Boeddhisme. In West-India was het zo gebruikelijk om aan de grote rivier de Indus de doden te verbranden en hun as in de rivier te strooien. Dit had als doel de menselijke geest te bevrijden uit het onbelangrijke lichaam. Tot vandaag wordt crematie in Aziatische culturen toegepast. Zo is in Japan korte tijd het begraven verboden geweest en laat zich vandaag achtennegentig procent van de bevolking cremeren in dat land.

Binnen het Romeinse rijk werd de crematie nog tot in de vroege Middeleeuwen toegepast. Pas door het bewind van Karel de Grote werd crematie definitief uit Europa verbannen. De grondslag daarvan wordt gezien in de christelijke leer van de lichamelijke opstanding uit de doden. Wel werden ketters en heksen nog levend en onvrijwillig op brandstapels verbrand.

2.2 De begintijd van het christendom

De vroege christenen pasten alle toenmalig bekende lijkbezoldigingen toe. Enige uitzondering hierop was echter de verbranding van lijken.¹ Vooral werden de ontslapenen in het grote veld begraven of in onderaardse catacomben en groten gelegd.

---

¹ Wilhelm Gessel, "Bestattung Und Todesverständnis in Der Alten Kirche," in *Im Angesicht Des Todes: Ein Interdisziplinäres Kompendium*, ed. Hansjakob Becker, Bernhard Einig, and Peter-Otto Ullrich, *Pietas Liturgica* (St. Ottilien: EOS, 1987), 541.

2.3 De moderne tijd

Aan het einde van de negentiende eeuw kwam er opnieuw belangstelling voor crematie. In Nederland vond deze voor het eerst in 1914 plaats, in België vanaf 1932. Waarschijnlijk liggen de wortels hiervan in het feit dat na de verlichting het leven na de dood ontkent werd.

De synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland besloot in 1961 dat de keuze tussen begraven en cremeren door de gelovigen persoonlijk moest worden gemaakt. De Katholieke Kerk daarentegen verbood vrijwillige crematie aan het begin, maar hief dit verbod in 1963 op.

3 | Bijbelse gebruiken

3.1 Oudtestamentische gebruiken

We lezen in de Bijbel meermaals over begraven. De eerste keer dat er in de Bijbel daarover wordt gesproken is in Gn15:15 als God tot Abraham zegt: 'Maar gij zult in vrede tot uw vaders gaan; gij zult in hoge ouderdom begraven worden.' Het is opvallend dat de woorden 'jij zult in hoge ouderdom begraven worden', Abraham tot troost dienen. In Gn25:7-10 maakt God die belofte waar en wordt Abraham begraven. Zijn vrouw Sara is echter al in Gn23 begraven. Zij is de eerste persoon waarvan we weten dat ze begraven is. Opnieuw is het opvallend dat hier volle aandacht besteed wordt aan Abraham's onderhandelingen met de Hethieten over de grafstede. Doet de Bijbel dat om te tonen dat al een deel van de landbelofte, die aan Abraham was beloofd, in vervulling ging of spelen hier andere factoren een rol? Uiteindelijk koopt Abraham het graf en begraaft hij Sara (vs19). Niet iedere familie zou zich later zulk een graf kunnen kopen. De armen van Jeruzalem werden vandaar begraven in het Kedrondal, waar het graf voor het gewone volk was.

In de rest van Genesis wordt verder uitsluitend positief over het 'graf' en het 'begraven worden' gesproken. Zo wil Jozef als onderkoning van Egypte begraven worden in Kanaän (Gn50:25). Dit zou pas enkele honderden jaren later gebeuren. De Bijbel geeft niet veel informatie over begrafenisrituelen. De beschrijvingen zijn eerder kort en sober. Zelfs het oprichten van een monument boven het graf ontbreekt in de beschrijvingen. De eerste schriftelijke verwijzing daarnaar vinden we bij het graf van de Makkabeeën te Modin (1Makk13:27-30). In ieder geval is de lijkbezorging is een taak waarvoor men zich moeite doet. Dat zien we bij de ouders van Simson (Re16:31). Ook hebben archeologische opgravingen uitgewezen dat de Israëlieten gedurende een bepaalde tijd voedsel in het graf legden.

De enige plaats waar meer neutraal over verbranding wordt gesproken, is de verbranding van Saul en zijn zonen in 1 Samuël 31:11-13. Zij worden, nadat hun lichamen door de Filistijnen zijn opgehangen aan een muur, door de inwoners van Jabes opgehaald, verbrand en tenslotte wordt hun gebeente begraven. Sommige commentatoren wijzen op de

suggestie dat ten diepste de beenderen de kern van het lichaam vormen. Als ook dat verbrand wordt is het een gruwel voor God. Het zou kunnen dat inderdaad de beenderen van meer waarde zijn. Er wordt immers vaak in de Bijbel over beenderen gesproken. Opvallend is ook dat er geen been/bot van Jezus verbroken werd (Jh19:36). Maar wat die beenderen precies willen zeggen is niet duidelijk.

3.2 Nieuwtestamentische gebruiken

Evenals het Oude Testament toont ook het Nieuwe Testament dat de overledene een eervolle lijkbezorging dient te ontvangen. Dat gebeurt in de vorm van een begrafenis: 'Zij namen dan het lichaam van Jezus en wikkelden het in linnen windsels met specerijen, zoals het bij de Joden gebruikelijk is te begraven' (Jh19:40). Het lichaam van de Heer werd gewikkeld in linnen en behandeld met fijn mirre en aloë (Mt27:59; Mc15:46; Lc23:53-56; 24:1; Jh19:39-40). Ook lezen we nog in het Nieuwe Testament over de begrafenis van Stefanus (Hd8:2).

Het wereldbeeld van het Oude Testament kan niet gebruikt worden voor een hedendaagse ethiek, omdat het dan ook onrechtvaardig zou zijn als iemand niet begraven zou worden in het graf van zijn voorouders (1Kn13:22). Van het graf van zijn familie buitengesloten worden, werd namelijk gezien als een straf van God.

4 | Schriftplaatsen

Binnen het christendom wordt er dikwijls op verschillende Bijbelteksten gewezen die crematie lijken te verbieden. Bij de christelijke tegenstanders van crematie wordt dikwijls gewezen op verschillende Bijbelteksten. Vaak worden zulke teksten echter te pas en te onpas gebruikt. Voorzichtigheid en goede exegetische studie is hier gevraagd.

Verder moet er daarbij een verschil worden gemaakt tussen indirecte en directe teksten. Zo is een verwijzing naar 1Ko6:19-20 ('Of weet gij niet, dat uw lichaam een tempel is van de heilige Geest, die in u woont, die gij van God ontvangen hebt, en dat gij niet van uzelf zijt? Want gij zijt gekocht en betaald. Verheerlijkt dan God met uw lichaam'), een indirect bewijs. De tekst geeft immers geen directe opsomming over welke zaken God verheerlijken en welke dat niet doen.

Voorzichtigheid is daarom geboden. Bij nadere beschouwing is er geen enkele tekst die expliciet een oordeel over het verbranden van mensen uitspreekt. Zulk een tekst vinden we wel in het apocrief 4 Ezra: 'Waar je de doden vindt, teken ze en begraaft ze. Dan zal Ik je de eerste plaats geven in Mijn verrijzenis' (2:23). We zullen andere teksten die wel graag in verband worden gebracht met crematie citeren en nader bekijken. Nauwkeurig onderzoek is hier echter vereist. Vandaar willen we de meest genoemde Schriftplaatsen hier bekijken en hun relatie met crematie onderzoeken.

4.1 Oudtestamentische teksten

4.1.1 Genesis 18:27

Toch wordt er ook nog een argument gehandhaafd voor cremeren, waaraan een bijbels, of eigenlijk algemeen principe ten grondslag ligt. Dit is het principe van Genesis 3:19, 'want stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren.' Uiteindelijk zal dus iedereen tot stof terugkeren. Abraham en Job belijden allebei dat ze slechts bestaan uit 'stof en as' (Gn18:27; Jb30:18). Hierdoor wordt vaak gezegd dat men terugkeert tot stof én as, terwijl dat eigenlijk niet in de bijbel staat. Daar wordt, wat het terugkeren betreft, alleen over stof gesproken.

4.1.2 Jeremia 7:29-31

‘Scheer uw hoofdhaar af en werp het weg, hef op de kale heuvels een klaaglied aan: Jahweh heeft verworpen en prijsgegeven het geslacht waarop zijn verbolgenheid rust. Want de kinderen van Juda hebben gedaan wat kwaad is in mijn ogen, luidt het woord van Jahweh; zij hebben hun gruwelen geplaatst in het huis, waarover mijn naam is uitgeroepen, om dat te verontreinigen, en zij hebben de hoogten van Tofet gebouwd, die zich in het dal Ben-Hinnom bevinden, om hun zonen en dochters met vuur te verbranden, hetgeen Ik niet geboden heb en wat in mijn hart niet is opgekomen.’

4.1.3 Amos 2:1-3

‘Zo zegt Jahweh: Om drie overtredingen van Moab, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat hij het gebeente van Edoms koning tot kalk verbrand heeft, zal Ik vuur werpen in Moab, zodat het Keriots burchten verteert, en omkomen zal Moab in het slaggewoel, onder krijgsgeschreeuw, bij trompetgeschal, en Ik zal uit zijn midden de heerser uitroeien en al zijn vorsten met hem doden, zegt de Here.’

4.2 Nieuwtestamentische teksten

4.2.1 1Ko6:13-15: Het lichaam als tempel van de heilige Geest

De christelijke bewustwording van het lichaam als element in het geloof is vooral gegrond op de uitspraak: ‘Weet gij niet, dat uw lichaam een tempel is van de heilige Geest, die in u woont?’ (1Ko6:19). En ook op: ‘Het lichaam is voor de Heer. [...] Uw lichamen zijn leden van Christus’ (1Ko6:13-15). De waarde van het lichaam wordt verder benadrukt door Paulus: ‘Hij zal uw sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, die in u woont’ (Rm8:11). Ook in 1Ko15 wordt gezegd dat het

opstandingslichaam weliswaar anders dan het sterfelijk lichaam van constitutie is, maar toch hetzelfde lichaam van vroeger moet zijn. Wij vertrouwen de lichamen aan de schoot van de aarde toe en laten zo tot de opstandingsdag.²

Omdat de tegenstanders van tevoren denken dat crematie slecht is, hoort het voor hun bij de 'niet verheerlijking van God'. Maar dat laatste moeten ze dan wel bewijzen met teksten die een directe uitspraak hierover doen. Het is daarom jammer als Wim Malgo na het noemen van 1Ts5:23 (waar het gaat om de levende gelovigen die God verheerlijken met hun lichaam) en 1Ko6:19-20 zegt:³ 'Wie in het licht van deze niet mis te verstane uitspraken van de Schrift niet wil inzien, dat de crematie derhalve voor God een gruwel is, die is niet te helpen...'

---

2 Herman Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* (Kampen: Kok, 1930), IV:676–679.

3 Wim Malgo, *Bijbelse antwoorden op 350 levensvragen* (Schoonrewoerd: Middernachtsroep, 1994).

5 | Het Bijbelse wereld-, mens- en Godbeeld

5.1 De waarde van het lichaam

De belangrijkste wortels voor crematie binnen andere culturen zijn hoofdzakelijk een minachting van het lichaam. Wij mensen zijn geschapen naar het 'beeld en gelijkenis' van God (Gn1:26). Dit beeld zit ook in het lichamelijke en daardoor heeft ook het lichamelijke waarde. God zag de schepping in Gn1 en Hij typeerde ze, zowel materieel als immaterieel, als 'zeer goed' (vs31).

De Bijbel stelt dat een mens niet zomaar met het lichaam mag doen wat iemand wil (vgl. Lv19:28). Als een lijk niet bezorgd wordt, wordt dit in de Bijbel als een schande of straf gezien. Een triest voorbeeld hiervan is de dood van Izebel in 2Kn9:9. Over haar wordt het oordeel uitgesproken, dat de honden haar zullen verslinden en dat niemand haar zal begraven (vs9). Later in het hoofdstuk, na de gruwelijke dood van Izebel, beveelt Jehu haar te begraven. Ze is immers de dochter van de koning en verdient een eervolle begrafenis. Maar Izebel kan niet meer begraven worden, want het oordeel is uitgekomen en de honden hebben haar al verslonden (vs30-37). Ook de profeten Jesaja en Jeremia wijzen op het niet begraven wordt gezien als straf (vgl. 1Sm17:44-46; Ps79:1-3; Js14:18-20; Jr7:32-33).

5.2 Het lichaam en de opstanding

Begraven heeft de symboliek van zaaien en bevat de gedachte aan een geloof in een opstanding. Cremeren heeft de symboliek van oordeel door het vuur.⁴ Door het verbranden wordt er een dualisme gevormd tussen de ziel-geest en het lichaam. Daardoor lijkt men te suggereren dat het lichaam minder van belang is dan de ziel of de geest. Deze gedachte is echter Bijbels onjuist.

Het geloof in de opstanding is een centraal gegeven in de bijbel. Als Paulus spreekt over het opstandingslichaam, waar de mensen vragen bij hebben, vergelijkt hij het begraven van een lichaam met het zaaien van een graankorrel in de grond (1Ko15:35-44). Net zoals een graankorrel in

4 Vgl. Benedikt Peters, *100 Fragen zur Bibel* (Berneck: Schwengeler, 1993), II:142-143.

de aarde gestopt wordt, afsterft en tot nieuw leven komt in een nieuw 'lichaam', zo wordt ook het natuurlijke lichaam 'gezaaid' in de grond. Daar wordt het ontbonden, met als doel iets nieuws voort te brengen, namelijk een geestelijk lichaam (v.44), want, 'God geeft er een lichaam aan, gelijk Hij dat gewild heeft, en wel aan elk zaad zijn eigen lichaam' (v.38).

Dit beeld past bij het begraven. Als een graankorrel wordt verbrand, kan er nooit meer een nieuwe plant uit groeien. Dit betekent niet dat als een lichaam verbrand wordt er nooit een nieuw opstandingslichaam mogelijk is. Zijn focus lag op het nieuwe lichaam, met in zijn achterhoofd dat de dode lichamen begraven worden. Het is hier een kwestie van symboliek die niet opgaat bij de crematie.

5.3 God de Schepper

Dit pleit voor het begraven van lichamen, zodat het lichaam op een natuurlijke, door God bewerkte wijze, ontbonden kan worden. Bij crematie beschikt de mensen zelf over het ontbinden van het lichaam.

5.4 Het vuur in de Bijbel

Het was een grote straf voor de ter dood gebrachten dat hun lijken niet snel begraven werden (2Sm21:1-14). Zo kondigt God voor de heidense priesters aan dat hun beenderen zouden worden verbrand (1Kn13:2). Verder wordt de ontheiligende priesterdochter levend verbrandt (Lv21:9) en worden tweehonderdvijftig man levend door het vuur van de Heer verteerd (Nm16:35).

Het verbranden van lichamen wijst eerder op een oordeel en doet sterk associëren met totale vernietiging.

Als Juda hoort dat Tamar hoererij heeft bedreven, verzoekt hij haar te verbranden (Gn38:24). Dit gaat uiteindelijk niet door, maar duidelijk is dat verbranding hier wordt gezien als straf. Bij zeer ernstige overtredingen, beveelt de wet van Mozes ook verbranding van het lichaam. Als een man met een vrouw en haar moeder trouwt, is dat een bloedschande. Zij allen moeten dan verbrand worden (Lv20:14). Blijkbaar is de zonde zo zwaar, dat het hele lichaam moet worden vernietigd. Dit is ook het geval, wanneer een dochter van een priester ontucht pleegt. Zij moet worden verbrand, want zij heeft haar vader, een priester, ontheiligt (21:9). Ook Achan, die een vloek op het volk legde door zich te vergrijpen aan de buit van Jericho, werd gestenigd en met vuur verbrand. Verbranding is dus duidelijke is zeer zware straf. Bij een zeer zware zonde moet de straf ook

zeer hoog zijn. Om dit ook duidelijk (symbolisch) weer te geven, moet het hele lichaam vernietigd worden. Er mag dus niets van iemand overblijven.

In Dt21:22-23 wordt bij wet geregeld dat mensen die de doodstraf hebben gekregen, dezelfde dag nog begraven moeten worden. Jozua past dit netjes toe (Jz10:26-27). God wilde dus zelfs, dat misdadigers begraven moesten worden. Zie verder Nm16.

6 | Filosofische argumenten

6.1 Het psychische argument

Dit soort argumenten heeft te maken met het mensbeeld van iemand. Hoe kijkt iemand aan tegen de mens? Het belangrijkste psychisch argument voor de nabestaanden en eventueel voor de overledene zelf. Het is het argument van rust. Het graf is een duidelijke rustplaats. Als men gecremeerd wordt en vervolgens wordt uitgestrooid, vindt men dan werkelijk rust? Als de as in een urne gestopt wordt en vervolgens wordt begraven, kan men natuurlijk ook spreken voor over rust.

Voor de nabestaande kan het cremeren echter heel kil zijn en men kan met een onbestemd gevoel blijven zitten. Immers, de overledene is nergens meer. Het is namelijk de vraag of men kan zeggen dat de overledene in de as rust. Ook het lichaam kan wel degelijk veel waarde hebben voor de nabestaanden. Immers, men herinnert iemand aan zijn lichaam, niet aan zijn geest.⁵ Als dit lichaam wordt vernietigd door vuur, kan dat heel moeilijk zijn voor nabestaanden. De functie van het graf is voor nabestaanden toch als troost belangrijk.

Deze argumenten zijn psychisch van aard. Het kan zijn dat iemand eenzaam is en het idee heeft dat toch niemand komt kijken naar zijn graf of gewoon niet eens wil dat mensen bij zijn graf gaan staan wenen. Het idee dat het lichaam ergens langzaam wegtrot of door wormen wordt aangevreten is voor sommige mensen een onprettig idee. Ook aan het na tien jaar overplaatsen naar een algemeen massagraf, willen sommigen niet denken. Bij dit soort argumenten is crematie de oplossing. Nabestaanden hoeven niet te kijken en wormen krijgen geen kans. Dat kan mensen rust geven.

---

⁵ Susan J. Zonnebelt-Smeenge and Robert C. De Vries, *Living Fully in the Shadow of Death: Assurance and Guidance to Finish Well* (Grand Rapids: Baker Books, 2004), 232–233.

7 | Argumenten voor crematie

Er zijn meerdere argumenten voor crematie, die regelmatig gebruikt worden.⁶

Ten eerste is een financieel argument. Crematie is goedkoper dan begraven.⁷ Als men iemand begraaft moet grond op langere termijn gehuurd en een grafsteen onderhouden worden.

Ten tweede maakt men zich zorgen over ruimtegebrek. Cremeren neemt minder ruimte in beslag. Dit is een zwak argument. Er is enkel in sommige plaatsen ruimtegebrek. In grote steden als Londen schijnt dit een probleem te zijn.

Een derde, meer gehoord argument, is een ecologisch argument. Crematie is hygiënischer en milieuvriendelijker. Als een lichaam begraven wordt, komen er bacteriën en gifstoffen vrij. Dit zorgt voor milieu- of grondwatervervuiling. Vroeger kon dit voor ziektes zorgen. Tegenwoordig zijn er regels en milieueisen voor het begraven van lichamen. Het grondwater kan worden afgewaterd en bomen kunnen worden aangeplant. Ook zeggen biologen dat de micro-organismen op een begraafplaats niet talrijker zijn dan elders. Bovendien is crematie energieverpillend en even schadelijk voor het milieu als begraven.⁸

---

6 Zie onder andere *ibid.*, 115–118.

7 M. de Haan, 'Begraven of cremeren,' <http://www.marinkadehaan.nl/2007/01/begraven-of-cremeren.html>, bezocht: mei 2007. Je kunt beide theoretische berekenen op: 'Praktisch: bereken de uitvaartkosten,' http://www.seniorennet.be/Pages/Gezond_leven/dossier_d_bereken_uitvaartkosten.php, bezocht: mei 2007.

8 'Is Crematie Milieubelastend?' <http://www.uitvaartraad.be/informatief/informatief082001.html>, bezocht: nov. 2001; 'De Kogel is door de Kerk: De as en het perceel?' <http://www.uitvaartraad.be/juridisch/artikel24.html>, bezocht: jan. 2001.

8 | Cremeren of begraven

Als alle bijbelse argumenten op een rij worden gezet, blijkt dat de Bijbel de begrafenis aanduidt als de meest inhoudelijke manier van lijkbezorging. Het is niet zo dat de bijbel duidelijk bij wet regelt dat lichamen begraven moet worden. Crematie wordt hierdoor ook niet expliciet verboden. Het blijft dus een vrije keus voor de christen om zich te laten begraven of cremeren. De begrafenis is in de bijbel een respectvolle manier van lijkbezorging, met een sterk idee van tijdelijke rust voor de opstanding.

8.1 Je zult er niet door verloren gaan

Omdat de Bijbel crematie niet duidelijk afwijst, blijft voor sommige christenen het cremeren om allerlei redenen heel goed mogelijk. Waarom zou immers een christen die zich laat cremeren niet naar de hemel gaan? Het heil hangt niet af van de lijkbezorging. Dit is zeker het geval, daar zit het probleem voor de bijbel ook niet. De bijbel kiest voor de begrafenis en omwille van de symboliek. De symboliek van het zaaien en oogsten, van 'het rusten tot de dag komt,' geeft het geloof in de opstanding en trouw van God weer. Dit is bij crematie niet aanwezig.

8.2 Een Bijbels symboliek

Het is uiteindelijk de vraag of de bijbelse symboliek voor de christen doorslaggevend is. In deze tijd, waar men ver van de bijbelse symboliek afstaat, is dit niet altijd het geval. Is er dan een gevaar als de symboliek wordt losgelaten. De functie en het symbool van het graf moet niet onderschat worden. 'Symbolen verwoorden de werkelijkheid voor ons,' schrijft Leanne Payne. Als de zuivere symbolen, in dit geval de begrafenis, wordt opgegeven, komen er altijd lagere symbolen voor in de plaats. Dit doet afbreuk aan de kijk op de werkelijkheid. 'Symbolen verwoorden de werkelijkheid voor ons. Wanneer de symbolen sterven, sterven wij ook.'⁹ Dit pleit voor het handhaven van de begrafenis en haar zuivere symboliek.

---

9 Leanne Payne, *Gods tegenwoordigheid geneest* (Kampen: Kok Voorhoeve, 1997), 131-147.

8.3 Voorvaderverering

Doordat crematie de mogelijkheid biedt om de as van de overledene persoon mee te nemen naar huis, is er een vernieuwde groei gekomen in het vereren van de voorvaderen. Uit onderzoek door het Sociaal en Cultureel Planbureau in 2005, blijkt dat één op de drie Nederlanders een huisaltaar of gedenkplek heeft voor een geliefde overledene.¹⁰ De nabestaanden willen de overledene dichtbij zich houden. Na de crematie kiezen de nabestaanden ervoor om de as te verwerken in een hanger om te dragen of in een kunstwerk dat thuis een centrale plaats krijgt. Het is zelfs gebruikelijk om bij verhuizing overledenen te laten opgraven en alsnog te cremeren, zodat zij mee verhuizen met de familie.

---

¹⁰ Wilkin van de Kamp, *Bevrijd van banden: Over verborgen dynamieken in onze relaties* (Aalten: Cross Light Media, 2009), 165.

9 | Omgang met crematie in de gemeente

9.1 Inleiding

Er is veel documentatie over crematie. Maar men gaat bijna niet in op de vraag hoe gemeentes hiermee moeten omgaan. Vaak wordt er gezegd dat crematie mag of niet. De vraag blijft dan staan wat een gemeente dan doet met een aanvraag naar crematie.

Deze keuze kan door de gelovige als een ‘laatste wilsbeschikking’ geregistreerd worden.

Er bestaan al binnen verschillende christelijke tradities liturgieën voor een dergelijke rouwplechtigheid.¹¹

9.2 Een gesprek

Maar de bijbel is op dit punt niet bindend en dus zal hierover gesprek en discussie ontstaan. De crematie niet als zonde of iets dergelijks wordt afgeschreven. De gronden waarop ‘crematie’ in de bijbel werd toegepast zijn nu anders. De ecologische en financiële redenen speelden bijvoorbeeld in de bijbel geen enkele rol. Dit is vandaag echter wel het geval.

Als een christen zich wil laten cremieren, dan kan men dat redelijkerwijs doen op grond van financiële argumenten en op het feit dat de bijbel het niet tegenspreekt. Dan gaat men helaas wel voorbij aan de zuiver bijbelse symboliek van de begrafenis. Vaak zullen psychisch argumenten de doorslag geven. Dit zijn de diepste redenen waarnaar gezocht moet worden.

Dikwijls ligt er een diepere grond achter bepaalde argumenten. Als iemand zich wil laten cremieren, omdat hij of zij niet wil dat mensen aan zijn graf komen wenen, dan is de vraag natuurlijk waarom deze persoon daar moeite mee heeft. Wat zit daar voor een diepere grond achter? Hoe is het mensbeeld van iemand? Hoe ziet iemand zijn lichaam? Wat houdt het geloof in het eeuwige leven en de opstanding van de doden voor iemand in? Het is verstandig om hiernaar in een gesprek te zoeken. Dat kan een

---

¹¹ André Mulder, *Geloven in crematieliturgie: Een pastoraalliturgisch onderzoek naar hedendaagse crematieliturgie in een rooms-katholieke context*, UTP-Katernen 23 (Baarn: Gooi & Sticht, 2000).

taak zijn voor de gemeenteleiders. Zij zouden er goed aan doen, zich de diepere gronden van iemand gewaar te worden, om daar iets mee te doen. De taak van de gemeente hierin is belangrijk.

Als iemand zich wil laten cremen, zou de gemeente er goed aan doen dat te accepteren, de persoon te waarderen en in zijn of haar waarde laten. Wel mag de gemeente duidelijk aangeven wat haar standpunt is, zonder de persoon daardoor te veroordelen. Ook is het goed om de persoon op de consequenties van crematie te wijzen. Men mag rustig wijzen of een eventuele 'egoïstisch' houding. Als iemand zich alleen voor zichzelf wil laten cremen, terwijl de nabestaanden hier heel veel moeite mee hebben in het kader van de rouwverwerking, is het goed om hierover door te praten en te wijzen op de nabestaanden.

9.3 Leidt de gemeente een rouwplechtigheid bij een crematie?

Het tweede aspect is wat een gemeente doet, wanneer iemand van de gemeente al heeft besloten om zich te laten cremen. Gaat de gemeente de rouwplechtigheid bij een crematie leiden? Hier moet de gemeente een standpunt over hebben en dat goed communiceren met de gemeenteleden.

Zeggen dat een crematie onbijbels is en dat men dus een rouwplechtigheid van een crematie niet wil leiden, is Bijbels niet hard te maken.

Er is de vaste hoop op de opstanding der doden. Bij crematie, waar een grotere nadruk op totale vernietiging ligt, moet dat geloof in de opstanding extra benadrukt worden. Dit is namelijk veel lastiger in de context van crematie. Iedereen tijdens een dergelijke rouwplechtigheid kan zich bedenken dat er binnen een paar uur niets meer van het lichaam van de overledene over is. Er is zelfs geen identificatie mogelijk (alleen via een vuurvaststeentje). Het idee van de opstanding wordt hierdoor lastiger. Bij het begraven van iemand is de symboliek van het opstaan veel duidelijker aanwezig.

Een van de speerpunten van ons christelijke geloof is de hoop. Deze hoop is geen valse hoop, maar gefundeerd is zekerheden (Hebr. 11:1). Die zekerheid is de opstanding van de doden en het eeuwige leven in een nieuw en verheerlijkt lichaam. Het leven is bij de dood niet afgelopen en dat geldt ook voor het lichaam! Het is waardevol om deze hoop levend te houden en die te symboliseren in de begrafenis. Dit zal een geestelijke versterking zijn voor vandaag, maar zeker voor de komende generaties.

10 | Literatuurlijst

- Bavinck, Herman. *Gereformeerde Dogmatiek*. 3 vols. Kampen: Kok, 1930.
- Cooke, George A. *A Text-Book of North-Semitic Inscriptions*. Oxford: Clarendon, 1903.
- Cooley, Robert E. "Gathered to His People: A Study of a Dothan Family Tomb." In *The Living and Active Word of God: Studies in Honor of Samuel J. Schultz*, edited by Morris A. Inch and Ronald Youngblood, 47–58. Winona Lake: Eisenbrauns, 1983.
- Gessel, Wilhelm. "Bestattung Und Todesverständnis in Der Alten Kirche." In *Im Angesicht Des Todes: Ein Interdisziplinäres Kompendium*, edited by Hansjakob Becker, Bernhard Einig, and Peter-Otto Ullrich, 535–568. Pietas Liturgica. St. Ottilien: EOS, 1987.
- Van de Kamp, Wilkin. *Bevrijd van banden: Over verborgen dynamieken in onze relaties*. Aalten: Cross Light Media, 2009.
- Malgo, Wim. *Bijbelse antwoorden op 350 levensvragen*. Schoonrewoerd: Middernachtsroep, 1994.
- Meyers, Eric M. "Secondary Burials in Palestine." *The Biblical Archaeologist* 33, no. 1 (1970): 2–29.
- Mulder, André. *Geloven in crematieliturgie: Een pastoraalliturgisch onderzoek naar hedendaagse crematieliturgie in een rooms-katholieke context*. UTP-Katernen 23. Baarn: Gooi & Sticht, 2000.
- Payne, Leanne. *Gods tegenwoordigheid geneest*. Kampen: Kok Voorhoeve, 1997.
- Peters, Benedikt. *100 Fragen zur Bibel*. 2 vols. Berneck: Schwengeler, 1993.
- Pritchard, James B. *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. Princeton: Princeton University, 1969.
- Schneider, Dieter. *Der Prophet Jeremia*. 4th ed. Wuppertaler Studienbibel. Wuppertal: Brockhaus, 1991.
- Stuart, Douglas K. *Hosea-Jonah*. Word Biblical Commentary 31. Dallas: Word Books, 1987.
- Zonnebelt-Smeenge, Susan J., and Robert C. De Vries. *Living Fully in the Shadow of Death: Assurance and Guidance to Finish Well*. Grand Rapids: Baker Books, 2004.